

वृणते हि विमृश्यकारिणं
गुणलुब्धाः स्वयमेव संपदः ॥ Ki. 2. 30.

(5) वेगवती

- Def. सयुगात्सगुरु विषमे चेद ।
भाविह वेगवती युजि भाद्वौ ।
Sch. G. स, स, स, ग (odd quarter)
भ, भ, भ, ग (even quarter)
Ex. स्मरवेगवती व्रजरामा
केशववंशरवैरतिमुग्धा ।
रभसान्न गुरुन् गणयन्ती
कैलिनिकुञ्जगृहाय जगाम ॥

(1) हरिणप्लुता

- Def. सयुगात्सलघु विषमे गुरु-
युजि नभौ भरकौ हरिणप्लुता ।
Sch. G. स, स, स, ल, ग (odd quarter).
न, भ, भ, र (even quarter).
Ex. स्फुटफेनचया हरिणप्लुता
बलिमनोज्ञतटा तरणेः सुता ।
कलहंसकुलारवशालिनी
विहरता हरति स्म हरेर्मनः ॥

N. B. Metres like अपरवक्त्र or औपच्छन्दिक and वैतालिय or वियोगिनी are usually treated as *jātis* ; (see Section D). But they are sometimes defined in the Gāṇa scheme, and are, therefore, given under the class of Vṛttas.

SECTION C.

विषमवृत्त (Unequal Metres).

The most common metre of this class is called उद्भ्रता.

- Def. प्रथमे सजौ यदि सलौ च
नसजगुरुकाण्यनंतरम् ।
यद्यथ भनजलगाः स्युरथौ
सजसा जगौ च भवतीयमुद्भ्रता ॥
Sch. G. स, ज, स, ल (first quarter)
न, स, ज, ग (second „)
भ, न, ज, ल, ग, (third „)
स, ज, स, ज, ग, (fourth „)
Ex. अथ वासवस्य वचनेन
रुचिरवदनखिलोचनम् ।
ह्रस्वतिरहितमभिराधयितुं
विधिवत्तपांसि विदधे भनंजयः ॥ Ki. 12. 1.

See Si. 15 also.

Another variety of उद्भ्रता is mentioned wherein the third quarter has भ, न, भ, ग instead of भ, न, ज, ल, ग.

Other kinds of metre in which every quarter of the stanza differs in the number of syllables, are included under the general name ' Gāthā '. The same name is applicable to stanzas consisting of any number of quarters other than four. As in the case of उपजाति, any two or more quarters of a regular metre may be combined to form अधेसमवृत्त or विषमवृत्त.

SECTION D.

जाति (Metres regulated by the number of syllabic instants).

(a) The most common variety of such metres is आर्या. It is said to have nine sub-divisions :—

पथ्या विपुला चपला मुखचपला जघनचपला च ।
गीत्युपगीत्युद्गीतय आर्यागीतिर्नवैव वार्यायाः ॥

Of these nine kinds the last four are generally used and deserve mention.

(1) आर्या

- Def. यस्याः पादे प्रथमे द्वादशमात्रास्तथा तृतीयेपि ।
अष्टादश द्वितीये चतुर्थके पंचदश सार्या ॥

Srut. 4.

The first and third quarters must each contain 12 mātrās or syllabic instants (one being allotted to a short vowel, and two to a long one), the second 18, and the fourth 15.

- Ex. प्रतिपक्षेणापि पतिं सेवते भर्तृवत्सलाः साधव्यः ।
अन्यसरितां शतानि हि समुद्रगाः प्रापयन्त्याब्धिम् ॥

M. 5. 19.

The whole of Govardhana's आर्यासप्तशती is written in this metre.

(2) गोति.

- Def. आर्योपूर्वार्धसमं द्वितीयमपि भवति यत्र हंसगते ।
छंदोविदस्तदानीं गीतिं ताममृतवाणि भाषते ॥

Srut. 5.

The first and third quarters of this metre must contain 12 syllabic instants each, and the second and fourth 18 each.

- Ex. पाटीर तव पटीयान्कः परिपाटीमिमासुरीकर्तुम् ।
यत्किंप्रतामपि नृणां पिष्टोऽपि तनोषि परिमलैः पुष्टिम् ॥

Bv. 1. 12.

(3) उपगीति.

- Def. आर्योत्तरार्धतुल्यं प्रथमार्धमपि प्रयुक्तं चेत् ।
कामिनि तामुपगीतिं प्रतिभाषते महाकवयः ॥

Srut. 6.

The first and third quarters of this metre must contain 12 syllabic instants each, and the second and fourth 15 each.

- Ex. नतगोपसुंदरीणां रासोच्छासे मुरारातिम् ।
अस्मारयदुपगीतिः स्वर्गकुरंगदृशां गीतेः ॥

(4) उद्गीति

आर्याशकलद्वितये विपरीते पुनरिहोद्गीतिः ।

The first and third quarters of this metre must contain 12 syllabic instants each, the second 15, and the fourth 18.

- Ex. नारायणस्य संततमुद्गीतिः संस्मृतिर्भवत्या ।
अर्चयामासक्तिर्दुस्तरसंसारसागरे तरणिः ॥

(5) आर्यागीति.

- Def. आर्याप्राग्दलमंतेऽधिकगुह तादृक् परार्ध-
माय्यागीतिः ।